

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมาเราต้องการพัฒนาประเทศของเราให้ไปสู่สภาพสังคมที่มีภาวะความทันสมัยตามแบบอย่างของสังคมที่พัฒนาแล้ว จึงทำให้เราพึ่งพิงทางด้านการคิดและวัตถุดิบจากสังคมแม่แบบและก้าวตามหลังเขาอยู่ตลอดเวลา ผลของการพัฒนามักจะมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดทฤษฎีและวิธีการพัฒนาที่ยอมรับในแต่ละยุคสมัย แนวความคิดและยุทธวิธีปฏิบัติต่างมีจุดอ่อนที่ควรคำนึง เช่น แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการลงทุน การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการสร้างสังคมอุตสาหกรรม การถ่ายโอนเทคโนโลยี แม้ว่าจะประสบผลสำเร็จในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ดีกว่า มักจะเข้าถึงทรัพยากรการพัฒนาหรือมีโอกาสดีกว่าคนอื่น อุตสาหกรรมขนาดย่อมไม่สามารถอยู่ในวงการแข่งขันได้ ภาคเกษตรกรรมในชนบทถูกละเลย คนว่างงานของว่างระหว่างรายได้ของคนในสังคมเมืองและสังคมชนบทมีมากขึ้น

จากปัญหาที่ผ่านมาทำให้ นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องหันมาทบทวนถึงนโยบายการพัฒนา ในที่สุดแนวความเชื่อในเรื่องการพัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางพัฒนาโดยให้เป็นผู้กระทำการพัฒนาและรับผิดชอบของการพัฒนา ประชาชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด การนำเอาศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของประชาชนมาใช้ถือว่าเป็นทั้งวิถีทาง (Mean) และเป้าหมาย (End) ของการพัฒนา

วัตถุประสงค์สำคัญของการพัฒนาจึงควรมุ่งกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม รู้จักพัฒนาความคิด ความสามารถในการแก้ปัญหาโดยยึดหลักการพึ่งตนเอง (Self-reliance) สร้างสิ่งจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ของคน แผนงานพัฒนาที่ดีนั้น จะต้องช่วยให้นักในชนบทมีพลัง

และความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความพร้อมในสิ่ง
จำเป็นขั้นพื้นฐานของคนในชุมชน

ในการศึกษานี้ได้เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะ
เมื่อคนใดมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ย่อมมีผลทำให้ความสามารถในการพึ่ง
ตนเองของคนในชุมชนมีมากขึ้น การพัฒนาจึงสามารถเคลื่อนที่ไปโดยคนในชุมชนได้อย่าง
ต่อเนื่องและตลอดไป

การสรุปทบทวนเชิงการพัฒนาในอดีตทำให้รัฐบาลต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนา
เพื่อหลีกเลี่ยงคล้อยกับสภาพการและปัญหามากขึ้น การยึดบางแนวความคิดมากเกินไป ซึ่งถ้าแนว
ความคิดนี้ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาย่อมเป็นการสูญเสียโอกาส เวลาและทรัพยากรอย่าง
มหาศาล แนวความคิดที่น่าจะนำมาแก้ปัญหการพัฒนาได้ก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน
เพราะแนวความคิดนี้ให้ความสำคัญแก่ประชาชน ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาอย่างมาก

ในการพัฒนา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้องค์กรเอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา
มากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปี 2522 องค์กรของเอกชนได้เกิดขึ้นอย่างมากมาย ถ้าหาก
ศึกษาถึงการปฏิบัติงานขององค์กรเอกชนแล้ว แม้ว่าองค์กรเอกชนจะมีปัญหาค้นสถานภาพ
ของตัวเองด้านทรัพยากร ด้านการประชาสัมพันธ์ หรือปัญหาอื่น ๆ แต่ก็พบว่าองค์กรเอกชน
น่าจะแก้ปัญหาได้สอดคล้องกับความเป็นจริงอยู่มาก เพราะส่วนมากจะทำงาน "คิดค้น"
ทำงานในพื้นที่แคบ ๆ ย่อมเข้าใจปัญหาและสภาพชุมชนได้ดี ถ้าหากองค์กรพัฒนาเอกชน
นั้นยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือวางนโยบายแบบ Bottom-up แล้วก็น่าจะ
ประสบผลสำเร็จในงานพัฒนาได้มาก

องค์กรอนุเคราะห์เด็กกอร์เวเป็นองค์กรเอกชนที่น่าสนใจมาก องค์กรนี้
จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการช่วยเหลือเด็กที่ตกทุกข์ได้ยาก และกลุ่มคนที่ได้รับความเดือดร้อน
ในประเทศต่าง ๆ ที่กำลังพัฒนาทั่วโลก เป็นองค์กรอาสาสมัครที่ชาวออร์เวจัดตั้งขึ้น
ซึ่งโครงการช่วยเหลือจะออกมาในรูปใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและสภาพปัญหาของชุมชนนั้น ๆ
โดยเฉพาะประเทศไทยมีปัญหาในด้านการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม การช่วยเหลือจึง
ออกมาในรูปทางกระบวนการพัฒนาชนบทโดยใช้ชีวิตให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวน
การพัฒนาให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมชุมชน ในการดำเนินการพัฒนานั้นเป็นการค้นหา

และสร้างองค์กรชุมชน ซึ่งสามารถเป็นแกนกลางในการพัฒนาความสามารถของคนในชุมชน ทางองค์การได้ส่งเสริมชมรมการเรียนรู้ทางการศึกษาเพื่อให้ชาวบ้านได้พัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหาของเขาเอง

กิจกรรมที่ทางองค์การให้การสนับสนุน มักจะขึ้นอยู่กับปัญหาและความต้องการของชุมชน แต่จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านต่าง ๆ ภายใต้การสนับสนุนขององค์การอนุเคราะห์เด็กนอร์เวย์มีความสำเร็จในการพัฒนาที่แตกต่างกัน จึงน่าจะได้ศึกษาว่า ภายใต้เงื่อนไขเช่นใดที่เป็นข้อจำกัดและภายใต้เงื่อนไขชนิดใดที่ส่งเสริมการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยึดแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อไป

ในการศึกษานี้ได้เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ย่อมมีผลทำให้ความสามารถในการพึ่งตนเองของคนในชุมชนมีมากขึ้น การพัฒนาจึงสามารถเคลื่อนที่ไปโดยคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

2. กรอบความคิดในการศึกษา

การมีส่วนร่วมในการศึกษาค้างนี้หมายถึง การที่ประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเข้ามาเป็นส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึกในการวิเคราะห์ปัญหา ลำดับความสำคัญของปัญหา เลือกโครงการที่เหมาะสม การหาแนวทางวางนโยบายในการดำเนินงาน ปฏิบัติความแผน ประชาชนเป็นผู้กระทำการพัฒนาและรับผิดชอบที่เกิจากการพัฒนาและเป็นผู้ประเมินผล การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะต้องสร้างภาวะการพึ่งตนเองให้กับชุมชน ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความสามารถทางด้านการจัดการ ควบคุมและเลือกใช้ทรัพยากร ในการพัฒนาจากภายใน และภายนอกชุมชนเพื่อส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมทำให้เกิดผลดีที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือการพัฒนา ถ้าหากคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแล้วย่อมทำให้เกิดการไหลอาบหล่อเลี้ยง ไม่สิ้นสุด

2.1 เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

แนวความคิดนี้ระบุถึงการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนา ประชาชนต้องยึดหลักการพึ่งตนเอง ทำให้แนวความคิดนี้เป็นที่น่าเชื่อถือมาก เพราะประชาชนเป็นผู้รู้ปัญหาจะเข้าใจสภาพแวดล้อม ทราบความต้องการของตนเองดีที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้ศึกษาและให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก จะขอกล่าวในที่นี้เฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษารื่องนี้เท่านั้น

สุริชัย หวันแก้ว (จาก บทเรียนเชิงกลยุทธ์การพัฒนา 2528) ได้กล่าวถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมว่า "เมื่อคนจนพึ่งพิงทางค่านวัตกรรมจากผู้มีฐานะทำให้เกิดการครอบงำซึ่งจะเป็นผลทำให้เกิดการพึ่งพิงทางค่านิจใจ ซึ่งสิ่งนี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม" จึงอาจจะกล่าวได้ว่า การครอบงำของผู้มีฐานะยอมไม่ส่งเสริมความคิดริเริ่มในการแก้ปัญหา ที่ยึดหลักการพึ่งตนเองของผู้ถูกครอบงำ

เสน่ห์ จามริก ในข้อคิดเห็นว่า "การมีส่วนร่วมนั้นจะเกิดผลดีเมื่อนักพัฒนาได้เรียนรู้ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ถึงสาเหตุของความค้อยพัฒนา ไม่ชยยกเอาเทคนิคหรือโครงการต่าง ๆ ที่ชาวบ้านไม่รู้ แล้วดึงเอาชาวบ้านเข้าร่วมเฉพาะกิจ" จะเห็นได้ว่า การพัฒนาไม่อาจจะสำเร็จได้ถ้าหากประชากรกลุ่มเป้าหมายไม่มีความรู้ ไม่เข้าใจโครงการ ตลอดจนเทคนิควิธีในการพัฒนา

Bruno Jobert ในบทความเรื่อง Popular Participation Programme ปี 1983 สรุปได้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเพราะ เพื่อได้มาซึ่งผลประโยชน์บางอย่างจากผู้อุปถัมภ์ผู้ถูกอุปถัมภ์จะแข่งขันกัน จึงไม่มีการต่อสู้ระหว่างชนชั้น

Vitid Muntarbhon (1983 : 33) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมพอสรุปได้ คือ ถ้าหากประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับต่าง ๆ ของการบริหารและการเมืองกิจกรรมสาธารณต่าง ๆ ก็จะสามารถคล้อยตามความต้องการของในชุมชน

แนวความคิดในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาที่นำกล่าวถึงอีกอันหนึ่งคือ จากการสรุปผลการประชุมของทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ 2517 : 1) การพัฒนาโดยใช้นแนว Income Approach แม้ว่าจะมีความสำเร็จ

ความเป้าหมาย แต่ขณะเดียวกันก็ได้สร้างปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ระหว่างเมืองกับชนบทต่าง ๆ ระหว่างภาคและระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ ใ้รรุนแรงมากขึ้น กระบวนการพัฒนาดังกล่าวอยู่ภายใต้อิทธิพลการควบคุมและการผูกขาด การโค่นล้มประโยชน์ของคนกลุ่มน้อยในสังคมผลที่สุดก็คือ ผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไร้โอกาสในการพัฒนาตนเองและความยากจนของคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะในชนบท ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม ซึ่งทางเลือกของการพัฒนาที่จะช่วยปรับแก้การพัฒนาที่กล่าวอ้างว่าเป็น อยู่มีพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. กลไกของการพัฒนา เคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชน โดยประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา
2. เป้าหมายของการพัฒนาคือ การพัฒนาจากความสามารถและการพึ่งตัวเองไม่ใช่พึ่งพารัฐหรือองค์กรภายนอก
3. กระบวนการพัฒนายึด Bottom up ต้องถือว่าชาวบ้านเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาของเขา องค์กรภายนอกเป็นเพียงผู้กระตุ้นและส่งเสริมเท่านั้น กิจกรรมการพัฒนาต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน การกำหนดกรอบความคิดจากภายนอก เป็นการทำลายศักยภาพ การแก้ปัญหาของชุมชน การแก้ปัญหาของชุมชนสร้างลักษณะความไม่มั่นใจ สร้างปมพิงพา การมีส่วนร่วมทำให้ได้พัฒนาการรับรู้และเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการใช้และการควบคุมการใช้ทรัพยากร ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างเต็มศักดิ์ศรี ในฐานะเป็นสมาชิก การมีส่วนร่วมแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่าง เป็นตัวของตัวเอง

กลยุทธ์การมีส่วนร่วมนี้เน้นที่กลุ่มเป้าหมายคนจน และผู้ที่เสียเปรียบทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ มากกว่าพื้นที่ ถ้าไม่คำนึงถึงข้อนี้ ผลประโยชน์ของกิจกรรมการพัฒนา จะตกอยู่ในมือของผู้ที่ได้เปรียบอยู่แล้วในชุมชน การที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ควรใช้หลักแบบเดียวกันทั่วประเทศ โดยส่วนใหญ่ชุมชนจะมีประวัติความเป็นมา ตลอดจนการเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงของตัวเอง ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิศาสตร์และพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชน รูปแบบหรือกระบวนการพัฒนา และยึดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีความคล่องตัวในการปรับใช้กับชุมชนอย่างเหมาะสม และสอดคล้อง

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (1980 : 235-238)

ได้ให้กรอบการศึกษาถึงเงื่อนไขหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมคือ (นำมาอธิบายเฉพาะที่เห็นว่าเหมาะสมกับการศึกษาสังคมไทยและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเรื่องนี้)

1. เงื่อนไขที่เกี่ยวกับลักษณะโครงการ

- ความซับซ้อนของโครงการ คือความรู้ของประชาชนในการเข้าร่วมโครงการ เข้าใจการดำเนินการตามโครงการต่าง ๆ เทคนิคการผลิต เข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินการตามโครงการ เป็นต้น
- ความรวดเร็วของผลประโยชน์ คือผลประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ทันกับความต้องการ และสามารถช่วยแก้ปัญหาความอึดอัดได้ทัน
- ความเชื่อมโยงของโครงการ โครงการต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด
- ความยืดหยุ่นของโครงการ โครงการต่าง ๆ สามารถปรับได้ตามความต้องการของคนในชุมชน
- ความสามารถในการเข้าร่วมในระบบบริหาร ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าร่วมในการบริหารโครงการต่าง ๆ ได้

2. เงื่อนไขที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

- สภาพแวดล้อมก็อาจจะมีส่วนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมด้วยคือ
- บัณฑิตทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เช่น การมีจุดแล้งที่ยาวนาน คุณภาพของดินต่ำ การคมนาคมไม่สะดวก
  - บัณฑิตทางด้านเศรษฐกิจ การยึดครองที่ดิน การเป็นผู้เช่า การเป็นหนี้สิน เป็นต้น
  - บัณฑิตทางด้านการเมือง โดยเฉพาะผู้นำในท้องถิ่น
  - บัณฑิตทางด้านสังคม เช่น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เครือญาติ เป็นต้น
  - บัณฑิตทางด้านวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ

- วิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ หรือปรากฏการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

2.2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการพัฒนา

Cohen และ Uphoff ยังได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

Yadav (1979 : 3) ผลงานของเขาพอสรุปได้ว่า ประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขบวนการพัฒนาโดยสมัครใจ จึงจะทำให้โครงการพัฒนานั้นประสบผลสำเร็จ เขาได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น

- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนการพัฒนา
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการแผน

การพัฒนา

อคิด ริที่พันธ์ จาก The Transformation of Yokkrabat ปี 1982 ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วม ประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของประชาชน เนื่องจากเหตุผลพื้นฐานคือ ชาวชนบทประสบปัญหาอยู่ปัญหาของตนเอง ได้ดีที่สุด
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
ปัญหาเหล่านั้น ผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนาควรเป็นประชาชนในชุมชนนั้นเอง ไม่ใช่บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรกับศักยภาพ ในการพัฒนาชุมชนนั้น
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน
การร่วมแรงประกอบกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนมีความผูกพันมากขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน ในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงาน ที่ปรากฏซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์ และมีประโยชน์

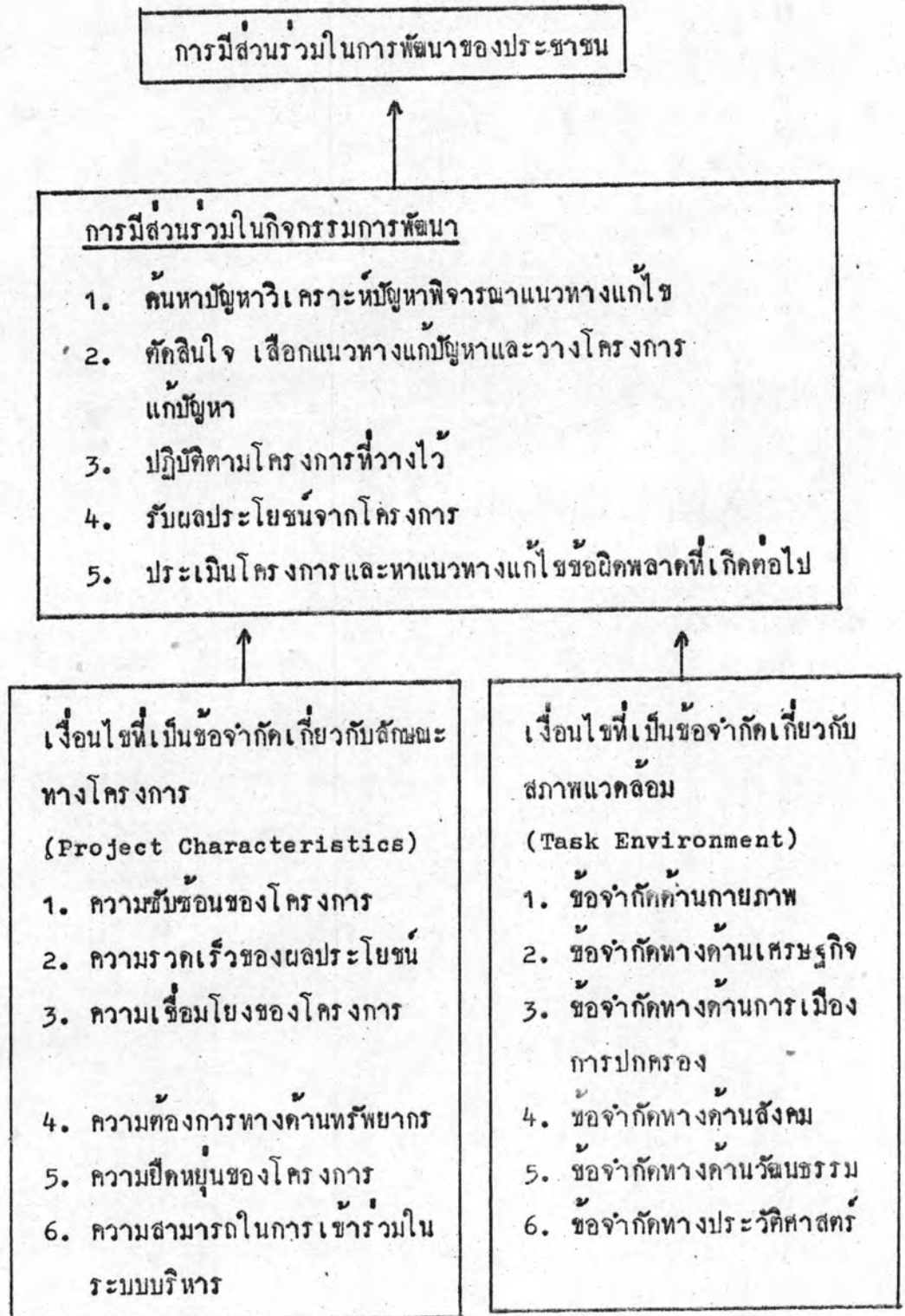
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อค้นคว้า เพื่อหา ข้อดีและข้อบกพร่องเกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้นำมาเป็นบทเรียนในการหาหนทาง ปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป (Akin Rabibhadana 1982 : 73-104)

ทราบดีที่ประชาชนสามารถพัฒนาชุมชนตนเองได้ โดยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ได้ทุกชั้นตอนก็เท่ากับว่า ประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทจากเป็นผู้ถูกพัฒนามาเป็นผู้ กระทำการพัฒนาตนเอง เมื่อเป็นผู้พัฒนาตนเองได้ ก็ย่อมสามารถได้รับผลการพัฒนาตาม ต้องการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนจะสำเร็จได้จริง จะต้องเป็นการมีส่วนร่วม ที่ประชาชนมีสภาพ และเต็มใจในการเข้าร่วม ไม่ใช่เป็นผู้เข้าร่วมเพราะความศรัทธา ความเกรงใจหรือการใช้อำนาจบังคับ อคิน รพีพัฒน์ ได้ให้ความเห็นว่า ในกระบวนการ มีส่วนร่วมไทยเรานั้นให้ชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนงานในการพัฒนาร่วมกัน แต่ Cohen และ Uphoff เน้นกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลประโยชน์โดยเฉพาะพวกชาวบ้านที่มั่งคั่ง นานาเล็ก

สรุปแนวคิด เราอาจจะสรุป โมเดลของกรณแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ของประชาชนจากที่กล่าวมาได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1-1 กรอบแนวความคิดที่จะใช้ในการศึกษา

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความสำเร็จของการพัฒนาแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ปรากฏออกมาในแบบพัฒนา ฉบับที่ 5 โดยเฉพาะพยายามทุ่มเทความสนใจไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนในชนบท ให้ความสำคัญต่อประชากรยากจนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร (วิทยากร เชียงกูล 2528 : 48) เนื่องจากเป็นแนวความคิดที่มุ่งเสริมสร้างประชาธิปไตย ตลอดจนทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคม จึงมีผู้ให้ความสนใจอย่างมาก ฉลากชาย รมิตานนท์และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย (ปี พ.ศ. 2525) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) คณะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาร่วมกันกับชาวชนบท ได้เลือกกลุ่มชาวนารับจ้างในหมู่บ้านที่มีเศรษฐกิจค่อนข้างดีเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยได้เข้าไปตั้งกลุ่มชาวนารับจ้างขึ้นมา เพื่อที่จะให้บุคคลในกลุ่มนี้ ได้เรียนรู้การพัฒนา และทำการพัฒนาตนเอง คณะผู้วิจัยได้กล่าวถึงอุปสรรคในการก่อตั้ง และการดำรงอยู่ของกลุ่มชาวนารับจ้าง โดยเฉพาะปัญหาความเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในแบบนี้ เป็นการพัฒนาที่เริ่มจากการสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน ทศกการศึกษาคณะวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวถึงการฟังตนเองไว้ในแผนพัฒนา จังหวัดพิจิตร (ปี พ.ศ. 2525) ว่าการฟังตนเองของชาวนาในจังหวัดพิจิตร ยังเป็นเรื่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไข การขาดการฟังตนเอง มีสาเหตุมาจากการเข้านา และความยากจนของประชาชนในหมู่บ้าน ผู้เข้าไม่กล้าขัดใจเจ้าของที่ดิน ซึ่งอาจจะเป็นญาติกันหรือเป็นผู้มีบุญคุณในเรื่องความรู้สึกร่วมกันต่อชุมชน และความรู้สึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน้อย (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525 : 6) ประชาชนไม่มีเวลาให้แก่วางแผน เนื่องจากความยากจน เขาจะต้องทำมาหากินเพื่อปากเพื่อท้องของครอบครัว ชาวบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ไม่ค่อยดีนัก ประกอบกับการมีอาชีพรับจ้างค่อนข้างสูง การที่จะหวังให้ชาวบ้านมาร่วมมือในการจัดทำโครงการอย่างพร้อมเพียงกัน เป็นเรื่องค่อนข้างยาก

ในเรื่องที่เกี่ยวกับการสร้างสถาบันเกษตรกรเพื่อพัฒนาขึ้น ภูมิธรรม เวชยชัย (ปี พ.ศ. 2527) ได้ศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ พบว่า ธนาคารข้าวที่ตั้งขึ้นโดยองค์การอนุเคราะห์เด็ก (REDD BARNA) ซึ่งเป็นองค์การ

พัฒนาเอกชน สามารถแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้มากกว่า
 ราชการชั่วที่รัฐเป็นผู้สนับสนุนในการจัดตั้ง ทั้งนี้เป็นผลมาจากรัฐเข้าไปกำหนดรูปแบบ
 และ เป้าหมายของกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ โดยมีได้เริ่มต้นจากสภาพความเป็นจริงของ
 ประชาชน แต่การดำเนินการขององค์กรอนุเคราะห์เด็กยักการมีส่วนร่วมของประชาชน
 เป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ จึงทำให้ประชาชนได้พัฒนาความสามารถของตัวเองไปตาม
 ระยะเวลา

จากรายงานเรื่อง "กลุ่มเกษตรกร" องค์กรประชาชนเพื่อพัฒนาชนบท"
 ซึ่งศึกษา โดย ศิริ ผาสุก (ปี พ.ศ. 2527) ได้กล่าวถึงปัญหาของกลุ่มเกษตรกรเถียง
 อ.เมือง จ.สุรินทร์ ไว้ดังนี้

1. ปัญหาจากผู้สูญเสียผลประโยชน์อันได้แก่ พ่อค้าส่วนท้องถิ่น ในเมือง รวม
 ทั้งข้าราชการ ทำให้มีการยุบสมัชชาให้เกิดความไม่พอใจคณะผู้ทำงาน

2. การสร้างผู้นำ เนื่องจากเกษตรกร เป็นผู้ที่มียาโค่น้อย ความรู้รอบ
 การหาเวลาทึศให้กับกลุ่มไคยาก ทำให้การสร้างผู้นำเป็นไปไคช้าและมีจำนวนน้อย

3. การพัฒนาค้นจักบริหารงาน ชาคกลุ่มคนที่มีความรู้ ความสามารถในค่าน
 จักการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านการมัชชี ทำให้กลุ่มประสบปัญหาในการจักการ

4. นโยบายของรัฐ ซึ่งคูเหมือนคองการควบคุมกลุ่มเกษตรกรให้อยู่ในอำนจ
 และระเบียบราชการ โดยคองการให้แปรสภาพเป็นสหกรณ์การเกษตร ถ้าเป็นเช่นนี้จะทำ
 ใหความคล่องตัวของเกษตรกรลดลง นอกจากนั้น ในค่านการให้สินเชื่อ เงินถูกไม่ไคเป็น
 การช่วยเหลือเกษตรกรที่แท้จริง รวมทั้งการอบรมที่รัฐจักให้กลุ่มเกษตรกร ยังไม่มีการ
 สนับสนุนส่งเสริมกลุ่มในการให้บริการ ไม่มีการอบรมในขอบเขตที่กว้างขวาง ทั้งทางค่าน
 ทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างเพียงพอ

ยุพิน เย็นสุวารินทร์ ใคศึกษาเรื่อง "สตรีในชนบท" (ปี พ.ศ. 2527)
 ได้กล่าวถึง สาเหตุที่ทำให้กลุ่มทอผ้า (ที่ FAO สนับสนุน) นั้นล้มเหลว เพราะมีปัญหา
 เรื่องผู้นำเอาเงินไปใคในทางอื่น ทำให้สมาชิกไม่ไวใจ การที่ให้แม่บ้านมาทำงานร่วมกัน

ที่ศาลากลางบ้าน (ศูนย์กลาง) ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง คือ แม้บ้านต้องทำงาน
 อย่างอื่น จึงไม่สะดวก เช่น อาจหนีไปพร้อม ๆ กับเลี้ยงลูก หุงข้าว การทำงานร่วมกัน
 ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่อื่นได้ ดังนั้น การมารวมกลุ่มในสถานที่ที่เป็นศูนย์กลาง ควรจะ
 เป็นช่วงการประชุมเท่านั้น ถ้าหากงานที่กลุ่มทำนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว
 ครัวได้ คนที่จะไม่เข้าร่วมกลุ่มนั้น นอกจากนี้ยังพบว่า กิจกรรมทางด้านการเกษตร ถ้า
 ผลิตเพื่อขายแล้วจะมีปัญหาเรื่องตลาด ซึ่งมีผลทำให้ขาดทุน กิจกรรมค้าเงินค่อไปไม่ได้
 การรวมกลุ่มที่มีลักษณะที่เป็นกลุ่มตามรูปแบบ แต่ไม่สามารถนำไปใช้ให้เป็นเครื่องมือสำหรับ
 ชุมชนที่จะไปต่อรองแก้ปัญหาความยากจน หรือความลาหลังของชุมชนแต่อย่างใด ทำให้
 กลุ่มเหล่านั้นไม่มีลักษณะ เป็นกลุ่มพลัง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
 ในกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างแท้จริงนั้น ควรคำนึงเรื่องต่อไปนี้

1. แนวความคิดและนโยบาย ต้องยึดบุคคลในชุมชนเป็นหลัก ผู้นำก็เป็นผู้ที่
 บทบาทสำคัญมากในการพัฒนา

2. ในกระบวนการพัฒนา โดยยึดประชาชนมีส่วนร่วมนั้น ต้องให้ประชาชน
 ส่งเสริมให้ประชาชนได้พัฒนาความสามารถไปค่อย และควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อ
 สร้างอำนาจต่อรอง แต่อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม
 ของคนในชุมชนนั้น โครงการพัฒนาในระดับชุมชนหมู่บ้านที่ได้ผล ควรเป็นโครงการที่ชาว-
 บ้านสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับโครงการนั้น ๆ

แม้ว่า แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาจะเป็นที่นิยมมากที่สุด
 แต่ผลงานทางด้านการวิจัย โดยเฉพาะในประเทศไทยยังมีน้อย ถ้าหากผลงานวิจัยมีมาก
 ขึ้น ย่อมจะส่งผลกระทบต่องานพัฒนาและทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจ และนำความรู้เรื่องนี้
 ไปใช้เพื่อเป็นหลักประกันหรือให้เกิดความล้มเหลวในการพัฒนาน้อยที่สุด

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาค้างนี้ ได้ให้ความสนใจต่อปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในหมู่บ้านที่อยู่ภายใต้การพัฒนาขององค์การอนุเคราะห์เด็กนอร์เว โดยเลือก 2 หมู่บ้าน ที่มีความแตกต่างกันในด้านความสำเร็จของการพัฒนา แบบมีส่วนร่วมของประชาชน นำทั้ง 2 หมู่บ้านมาเปรียบเทียบกัน

ทั้ง 2 หมู่บ้านนี้ ทางองค์การฯ ทำการส่งเสริมการพัฒนามาแล้ว 4 ปี ระหว่าง ที่ศึกษานี้ ทางองค์การฯ กำลังจะถอนตัวออก (ตามหลักการขององค์การ) ไปจากหมู่บ้าน ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ได้มาจากการสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ จากเจ้าหน้าที่ ขององค์การฯ ผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านนั้น ตลอดจนการวิเคราะห์จากเอกสาร ต่าง ๆ ได้เลือกบ้านฝาง ต.โนนทอง และบ้านหนองกุง ต.กุดกว้าง อ.หนองเรือ ใน 2 หมู่บ้านเปรียบเทียบกันเพื่อต้องการคุณสมบัติสำเร็จของการพัฒนา

5. วัตถุประสงค์

เพื่อเปรียบเทียบเงื่อนไขและข้อจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนุเคราะห์เด็กนอร์เว

6. สมมติฐาน

1. การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องสภาพแวดล้อมชุมชน และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับลักษณะโครงการ

1.1 เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมชุมชน ขึ้นอยู่กับ

- ข้อจำกัดทางด้านกายภาพ
- ข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ
- ข้อจำกัดทางการเมืองการปกครอง

- ข้อจำกัดทางสังคม
- ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม
- ข้อจำกัดทางกระบวนทัศน์

1.2 เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับลักษณะโครงการขึ้นอยู่กับ

- ความซับซ้อนของโครงการ
- ความรวดเร็วของผลประโยชน์ตอบแทน
- ความเชื่อมโยงของโครงการ
- ความต้องการทางทรัพยากร
- ความสามารถในการเข้าร่วมในระบบบริหาร

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

- การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนากังต่อไปนี้

1. ค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา พิจารณาแนวทางแก้ไข
  2. ตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหา เลือกโครงการที่เหมาะสมวางโครงการในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหา
  3. ปฏิบัติตามแผน ตามโครงการที่วางไว้
  4. รับผลประโยชน์จากโครงการ
  5. ประเมินโครงการ และหาแนวทางแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น
- องค์การ หมายถึง การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหามาของชาวบ้าน มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการทำงานร่วมกับองค์กรเหล่านี้ เป็นการจัดตั้งขึ้นโดยองค์การอนุเคราะห์เด็ก สันติสนุน
- กลุ่มกิจกรรม หมายถึง การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง การรวมกลุ่มชนิดนี้ ส่งผลต่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน อำนาจต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น

นักพัฒนา ในที่นี้หมายถึง นักพัฒนาขององค์กรอนุเคราะห์เด็กนอร์เว

การเลือกกรณีศึกษา

ได้เลือกหมู่บ้านควยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. หมู่บ้านทั้งสองผ่านการพัฒนา โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ขององค์กรอนุเคราะห์เด็กนอร์เวมาแล้ว
2. ยังไม่มีใครเปรียบเทียบหรือศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไข ที่ทำให้การพัฒนาในหมู่บ้านที่ยึดนโยบายการพัฒนาเดียวกัน ผลสำเร็จของการพัฒนาแตกต่างกัน
3. เหมาะสมกับการเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพราะมีประวัติความเป็นมาคล้าย ๆ กัน เมื่อก่อนหน้าห้องคักการอนุเคราะห์เด็กนอร์เวเข้าไป สองหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านยากจน
4. ตั้งอยู่ไม่ห่างกันนัก คือ ประมาณ 10 กม.

8. วิธีวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับรูปแบบ และปัญหาของการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการพัฒนาชนบทของประชาชน การกำหนดหน่วยพื้นที่เพื่อการศึกษา ได้เลือกเอาหมู่บ้านยากจนเป็นเกณฑ์ โดยก่อนจะเลือกหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านนี้ ผู้วิจัยจะศึกษารายงานประจำเดือนที่แสดงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน ในแต่ละเดือน รวมทั้งปรึกษากับนักพัฒนาขององค์กรฯ

8.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูล ในกรณีที่ใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์นั้น จะสัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

1. นักพัฒนาขององค์กร
2. ผู้นำชุมชน
3. คณะกรรมการขององค์กรที่จัดขึ้น
4. ผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มกิจกรรม
5. ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มกิจกรรม

หลังจากที่ได้ศึกษาชุมชนและคุ้นเคยกับคนในชุมชนพอสมควรแล้ว จะเลือกศึกษาผู้ให้ข่าวสารสำคัญ เพื่อเป็นการศึกษาแบบเจาะลึก ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอาจจะสังเกตจากการประชุม การพูดคุยกันของบุคคลกลุ่มเหล่านี้ด้วย ในการสำรวจเบื้องต้นจะใช้ข้อมูลจาก กชช. 2 ค. แต่ในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการอาจจะต้องเลือกผู้ให้ข่าวสารสำคัญ จากกลุ่มประชากรดังกล่าว เช่น นักพัฒนาที่ทำงานร่วมกับหมู่บ้าน ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโส เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะโครงการและสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ตามจุดประสงค์และสมมติฐานที่ได้ตั้งเอาไว้ ข้อมูลบางส่วนได้มาจาก กชช. 2 ค. ซึ่งพัฒนากรประจำอำเภอเป็นผู้รวบรวม

8.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สำรวจเอกสารทั่วไปที่เกี่ยวกับการพัฒนารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการพัฒนาชนบท ตลอดจนบทบาทการพัฒนาชนบทที่น่าสนใจของกิจการเอกสารต่าง ๆ

การสำรวจเอกสารขององค์กรอนุเคราะห์เด็ก โดยเฉพาะเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านภายใต้การพัฒนาขององค์กรนี้ เพื่อที่จะได้เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง หรือความสำเร็จในการพัฒนาในหมู่บ้านต่าง ๆ ใ้แก่รายงานประจำเดือนขององค์กร สรุปออกมาให้ได้ว่าหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนามากที่สุด คือ หมู่บ้านใด หมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาน้อยที่สุด คือ หมู่บ้านใด

ข้อมูลจากแบบฟอร์ม กชช. 2 ค. ไว้ใช้ในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประกอบการวิจัย โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นตัวเลข เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับผู้อพยพไปทำงานในถิ่นอื่น ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจ จำนวนผู้จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ แหล่งน้ำ เป็นต้น

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม หลังจากที่ได้ศึกษาเอกสารแล้ว และเก็บข้อมูลในขั้นเตรียมภูมิบ้างแล้ว เมื่อทราบว่าเขตใดหรือแหล่งใดเป็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาก็จะไปพบเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ เพื่อศึกษาข้อมูล จากนั้นก็ไปพบเจ้าหน้าที่ของ

องค์การอนุเคราะห์เด็กนอร์เว เพื่อขอคำแนะนำเพื่อคัดเลือกหมู่บ้าน เมื่อได้คัดเลือกหมู่บ้านแล้วไปพบผู้นำที่เป็นทางการ เพื่อบอกวัตถุประสงค์หรือความสนใจที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาหมู่บ้านนั้น จากนั้นก็เข้าไปหมู่บ้าน เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าเชิงคุณภาพ คือ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเข้าไปร่วมหรือเข้าไปใช้ชีวิตในชุมชนศึกษา สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อทราบความเคลื่อนไหวในชุมชน

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Non-Structure Interview) ผู้วิจัยเตรียมคำถามกว้าง ๆ มาล่วงหน้า อาจจะดัดแปลงคำถามให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สร้างคำถามข้อมูลที่เห็นว่าเกี่ยวข้องไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดลึกซึ้ง

ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชน แล้วสร้างความสัมพันธ์ ความสนิทสนมกับกลุ่มตัวอย่าง จะทำให้กลุ่มตัวอย่างไวใจและเปิดเผยข้อมูลที่แท้จริง

ช่วงหลังจะเน้นการศึกษาแบบเจาะลึก ในการศึกษาช่วงแรกทำให้เราทราบ Key Informant แล้วการวิจัยในช่วงนี้ จึงใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม คำถามที่ผู้ตอบรู้สึกใจไม่กล้าตอบ อาจจะไต่ถามการสังเกต และในบางครั้งคงจะต้องถามแบบกลมกล่อมเถลไถล การเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่กำลังศึกษา เพื่อให้เข้าใจขบวนการเกิดของปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะพลังจิตต่าง ๆ ของสถานการณ์ซึ่งมักจะมองไม่เห็นจากผู้ที่อยู่ข้างนอก

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จากข้อค้นพบเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนา ที่ยึดการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อไป
2. เป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน